

КАТЕГОРІЇ ІМПЕРАТИВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Бортун К.О.,

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, 21021
k.bortun@gmail.com

У статті окреслено основні теоретичні аспекти дослідження поняття «імператив» та його статус у сучасній лінгвістиці. Розглянуто й проаналізовано імперативні висловлення, з'ясовано наявні в сучасному лінгвістичному дискурсі погляди на проблему транспозиції імператива та імперативних висловлень, визначено перспективи їх подальшого вивчення.

Ключові слова: імператив, спонукання, спосіб, транспозиція, комунікативний акт, волевиявлення мовця.

Бортун К.

Категории императива в современном украинском языке

В статье очерчены основные теоретические аспекты исследования понятия «императив» и его статус в современной лингвистике. Рассмотрены дифференциальные признаки императивных высказываний, выяснены имеющиеся в современном лингвистическом дискурсе взгляды на проблему транспозиции императива и императивных высказываний, определены перспективы их дальнейшего изучения.

Ключевые слова: императив, побуждения, способ, транспозиция, коммуникативный акт, волеизъявление говорящего.

K. Bortun

The Category of Imperative in Modern Ukrainian Language

The study of the nature of the Imperative in the Ukrainian language enables us to consider its laws of functioning in the structure of the utterance. It is in the process of communication the speaker in accordance with the communicative task and to influence the interlocutor (interlocutors) there is a need for statements in which parts are connected by a complex semantic relations. That is why comunit uses imperative sentences and structures for orientation on the performance of a positive act declaration of will.

The paper gives the basic theoretical aspects of the study of the term "imperative", its status in modern linguistics, these differential features of the Imperative, the article considers existing in modern linguistic discourse classifications of imperative sentences and imperative constructions, determined the research methodology, defined the prospects of further study.

It is analyzed the main categories of Imperative in the Russian language, given the specificity of the relationship of the action to reality, having our own paradigm of personal forms of the verb modification markers values motive and the corresponding intonation design. It is identified semantic and syntactic features of the Imperative and the peculiarities of its use in the grammatical system of the Ukrainian language.

We research available views in modern linguistic discourse on the problem of transposition of the Imperative. It is found that transposition manifestations of semantics of the verbal forms of the Imperative constitute the main part of its functional-semantic periphery. The use of a language unit in the secondary function causes the appearance of expressive shades of meaning and connotations. Transpositive the operation of the Imperative is closely connected with the situation of communication. Statements from transpontine verbal forms are characterized by a more or less manifestation of the subjective modality the speaker's evaluative attitude to a certain event, situation, interlocutor, etc.

Key words: Imperative, motives, method, transposition, act of communication, speaker's choice of communication.

Вступ. У сучасному мовознавстві питання типології імператива залишається маловивченим. Це питання у своїх наукових розвідках висвітлювали такі вчені, як О.К. Безпояско, О.В. Бондарко, В.В. Виноградов, І.Р. Вихованець, М.В. Всеволодова, К.Г. Городенська, Г.О. Золотова, Г.А. Ільїнський, О.С. Мельничук, О.М. Пешковський, В.М. Русанівський, В.С. Храковський, Н.В. Ярцева та ін.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що наявні в сучасній науковій і навчальній літературі відомості про імператив неоднозначні щодо лінгвістичного трактування, багато проблем залишається дискусійними. Важливість теми зумовлена також семантичним різноманіттям значень імперативних форм, які реалізуються по-різному в текстах різних жанрів.

Основною метою наукової праці є вивчення функційних можливостей мовних засобів, що виражають значення спонукальної модальності, на конкретному мовному матеріалі з урахуванням специфіки дискурсних умов.

Результати дослідження та обговорення. В українському мовознавстві розглядають *спосіб* як морфологічну словозмінну категорію, яка характеризує предикативні форми дієслова і виражає в протиставленні форм дійсного, наказового і умовного способів відношення процесуальної ознаки до дійсності [8, 373].

Категорія способу — морфологічне ядро вираження модальності, що може передаватися також лексичними засобами [8, 373]. На думку В.М. Русанівського, семантична суть категорії способу полягає в протиставленні реальних дій (дійсний спосіб) ірреальним модальним діям (не дійсний спосіб) [12, 264]. Науковець, аналізуючи наказовий спосіб, категорію імператива, надає важливого значення таким полярним поняттям, як «реальна» та «ірреальна» дії. В.М. Русанівський зазначає, що будь-яка дія, що відбувається в реальній дійсності й пов'язана з її виконавцем, обмежена певними часовими рамками. Однак ці дії, протікання яких було б бажаним чи необхідним, потрібним чи непотрібним для діяча, можуть бути здійснені тільки за певних обставин або існують лише в уяві їх виконавця чи якоїсь іншої особи. Такі дії є ірреальними [12, 263]. До ірреальних лінгвіст відносить ті, що передаються формами майбутнього часу: адже це дії, які ще не відбулися, їх результат тільки очікується, в реальній дійсності його поки що немає: *я буду читати, ти напишеш статтю* [12, 265].

Повертаючись до термінології, варто зазначити, що *наказовий спосіб* (імператив) (від латин. *imperativus* — владний) виражає волевиявлення мовця, яке залежно від конкретної ситуації набуває модальних відтінків наказу, команди, заклик, побажання, прохання, застереження тощо [8, 373]. Зважаючи на історичний розвиток категорії імперативності, О.С. Мельничук вказує, що на місці втрачених індоєвропейських форм імператива як основного засобу оформлення спонукальних висловлень у цій функції почали використовувати інші засоби, в тому числі вживання дійсного способу дієслова з відповідним інтонуванням речення, давньої форми оптатива (бажального способу) тощо [10, 71]. Поступово ці давні форми оптатива стали в праслов'янській мові основним засобом оформлення спонукальних висловлень і в результаті перетворились у нові форми імператива (наказового способу) [10, 71].

Відомо, що лексична семантика багатьох дієслів ґрунтується на процесуальних ознаках, несумісних із спонукуванням, яке у своїй питомій функції передається однією особою іншій. Відповідні дієслова, до яких належать насамперед лексеми

зі значенням дії або станів неживих предметів (наприклад: *кущитися, синатися, вивітряватися, загустити, змерзатися* тощо), перебувають поза сферою творення форм наказового способу [8, 375]. Внаслідок цього у граматичній системі виникають вторинні значення форм способу, зокрема наказового. Для дієслівних форм способу характерна *асиметричність* — ознака, що ґрунтується на властивості мовних знаків змінювати співвідношення між позначеним і позначуваним. [8, 375]. Згадана ознака полягає в тому, що одна форма дієслівного способу може вживатися у значенні іншої, втрачаючи при цьому свою первинну, категоріальну функцію. Невідповідність між формою способу і її реальним вторинним значенням з'ясовується в контексті, який відображає конкретну комунікативну ситуацію [8, 375].

У системі українського дієслова широко представлена функціональна транспозиція *наказовий спосіб* → *дійсний спосіб*. Відповідні форми, вживані у функції дійсного способу, мають додатковий значеннєвий відтінок негативного ставлення мовця до тих або інших станів. Напр.: *І ніколи журналіст, який вже має свою аудиторію, не писатиме замовних матеріалів. Бо коли про це стане відомо, він відразу втрачає довіру читача. Його нейтралітет, чесність — це його капітал. Зате зумів бути цікавим і потрібним для багатьох читачів, глядачів, слухачів — працєю, скільки вистачає сил. А у нас? Відзначив 50-річний або 60-річний ювілей і поглядай, щоб не відправили за поріг* (Журналіст України. — 2016. — № 3. — С. 37).

У поєднанні зі сполукою *взьми та й* форму наказового способу вживають для вираження раптовості дії, яка співвідноситься за реальним значенням із дієсловом у формі минулого часу зоконяного виду [8, 377]. Напр.: *Директор взьми та в небо і глянь. А в цей час напереріз «Жигулі»* (Український тиждень. — 2015. — № 10. — С. 40).

Поряд із синтетичними чи аналітичними формами наказового способу і в певних випадках із формами дійсного способу значення інфінітива здавна могло передаватися у слов'янських мовах іншими дієслівними формами, зокрема умовного способу й інфінітивами. Спонукальна функція форм умовного способу розвинулась у слов'янських мовах на основі бажальної функції цих самих форм [10, 76].

Щодо умовного способу, то вважаємо за потрібне додати, що у деяких найчастіше вживаних усталених спонукальних виразах із формою умовного способу умовна частка *би* здавна зазнає опущення, в результаті чого в таких спонукальних реченнях дієслово набуває форми, тотожної зі старим перфектом (без зв'язки) [10, 77]. Напр.: укр. *Поїхали! Пішли!* (Як тільки почули про відступ німців, батько скомандував: «Поїхали додому!» Верталися без грошей і речей. Голодували. Інколи в селах вдавалося знайти лушпиння з картоплі.

Порожні шлунки раділи й цьому. Коли добралися до Києва, всіх поклали у Жовтневий госпіталь — із черевним тифом. Нам виділили окрему кімнату, на дверях повісили табличку «Палата Чапкісів» (gazeta.ua, 08.08.2017).

Форми бажального способу використовують для вираження некатегоричного спонування до дії у формі розповідного або питального речення [8, 377]. Напр.: *Про насолоду творчої співпраці з патріархом української пісні, чий «Чорнобривці» давно були у моєму серці, — тема окрема. Микола Федорович підтримав мою назву «Свіча горить». — Ну й нехай горить, — погодився метр журналістики (Журналіст України. — 2016. — № 6. — С. 10); (розмова батьків з товаришем дочки): — Олексію, тут така справа... Ти, напевне, знаєш, що Джейсон із нашою Аньою хоче одружитися. Наче для цього і прилетів — поговорити про весілля. Але щось мовчить. Може, передумав? Він тобі не казав, коли збирається про це говорити? Може, варто запитати нам? — Нічого не казав, але я про все дізнаюся. Не хвилюйтеся (gazeta.ua, 11.12.2009).*

У значенні наказового способу можуть уживатися форми майбутнього часу доконаного виду [12, 272], напр.: *На Великдень він (син. — К. О.) пішов святити паски з друзями. Тиждень не повертався додому. — З ранку поговоримо! Отримаєш по перше число! — каже Ірина (мати. — К. О.) (Країна. — 2017. — № 16. — С. 3).*

Модальність несподіваності передається конструкцією, що складається з двох дієслів у формі 2-ї особи однини наказового способу; з них перше — *візьми* — вказує на раптовість і несподіваність дії, друге ж розкриває семантику самої дії: *візьми та й упади, візьми та скажи, візьми і встань* і под. Напр.: *А раз візьми та й засмійся* (Журналіст України. — 2015. — № 3. — С. 24). Близьке до цього значення виражається вживанням двох дієслів у формі 2-ї особи однини наказового способу [2, 226]: *Багато друзів запрошують у Грузію, Туреччину: «Прийжджай і живи, скільки хочеш. Пиши вірші». По кілька тижнів так гостював* (Країна. — 2017. — № 18. — С. 39). У цьому випадку можемо побачити, що зазначені дієслова зберігають свою семантику. Дія, що передбачувана цією формою, має значення минулого часу. Можливе й одиничне вживання форми наказового способу зі значенням реального минулого часу, але обов'язково в супроводі препозитивного єднального сполучника *і (и)* або *та* [2, 227], напр.: *Іноді крізь імлу століть проривається навіть таке: «Моя бабуся розповідала, що їй розповідала...». Якщо стисло, то «три бабусі тому» жінки з цієї родини носили їсти козакам, які стояли командою он на тому горбочку! Правда чи вигадка — сказати важко, але архівна перевірка показує, що під час російсько-турецької війни 1768–1774 років тут, і справді стояла козацька команда. От*

і думай, вірити чи ні (Український тиждень. — 2015. — № 39. — С. 39).

Існує низка визначень імператива [6], при формулюванні яких автори або намагаються знайти якимось універсальним значенням, що об'єднує прямі та непрямі вживання імперативних форм [11, 242], або відкидають непрямі вживання, в яких не виражене безпосереднє звернення мовця до адресата зі спонуванням до дії, і виходять виключно з прямого, категорійного значення імператива [14]. Згідно з «Російською граматику» [13, 620], «значення спонування, тобто подання дії як необхідної, до якої спонукає кого-небудь мовець» [13, 622] є категорійним значенням наказового способу. У останньому протиставлені два ряди форм: 1) основні форми 2-ї особи (од. і мн.): *візьми, говори, візьміть, говоріть*, які утворюють ядро парадигми, до якого прилягає 2) ряд форм спільної дії: *візьмімо, будемо говорити, давай говорити*. Форми спільної дії визначаються як форми мн., що позначають спонування, яке стосується двох або більше осіб: адресата (або групи осіб, що розглядається як адресат) і самого мовця [13, 620, 622]. Як зазначає О.В. Бондарко, з основними формами імператива їх поєднують такі ознаки, як значення спонування, імперативна інтонація. Однак ці форми відрізняються від основних неповною парадигматичністю, недостатністю формальної характеристики, обмеженістю охоплення лексики, стилістичними обмеженнями, особливим ставленням до особи, що не характерно для основних форм імператива [1].

Розробляючи питання про співвідношення імператива і дієслівного способу, сучасні лінгвісти, наприклад Л.С. Єрмолаєва, Д.А. Штелінг, В.С. Храковський і А.П. Володін, доходять висновку про те, що, зважаючи на свої формальні й семантичні особливості, а також специфічні комунікативні (апелятивна) функції, імператив не входить до складу категорії дієслівного способу. Категорія імперативності, яка не є способом, не пов'язана з вираженням реальності / нереальності повідомлюваного факту і загалом не має дескриптивного значення, яке могло б бути схарактеризоване як реальне або нереальне.

Специфіка імператива полягає в його досить великій автономії в парадигматичному та синтагматичному планах (імператив, що фактично є перформативом, може вживатися без мовного контексту, автономно). Питання про значення та статус імперативної категорії у системі дієслівних категорій є важливим для визначення основних її елементів. Імператив виражає пряме волевиявлення або пряму мовну каузацію щодо виконання або невиконання дії. Для більш повного і точного визначення значення імператива звернемося до поняття імперативної ситуації, основними елементами якої є такі: 1) суб'єкт волевиявлення; 2) суб'єкт-виконавець; 3) предикат, що розкриває

зміст волевиявлення, спрямований на перетворення цієї ситуації (СИТ1) в нову (СИТ2) [1].

Термін імператив потрактовують у лінгвістичній літературі неоднозначно. Так, В.В. Виноградов, О.В. Ісаченко визначають імператив як наказовий спосіб. У наукових працях, присвячених імперативу, терміни «імператив», «спонукання», «волевияв» вживають як синоніми і їх значення чітко не розмежовують. На наш погляд, імператив необхідно розглядати як мовну категорію, що поєднує риси абстрактності й конкретності, форми і змісту, відтворюваності й індивідуальності, що являє собою складну сукупність аспектів мови і мовлення. Спонування — це мовна реалізація імператива, змістовна сторона імперативної форми. А конкретний вид спонування (прохання, порада, пропозиція, наказ, застереження тощо) є виявами імператива. Волевияв потрактуємо ширше, ніж спонування. Будь-яке спонування є волевиявом, але не будь-який волевияв є спонукальним.

Спонування — це прямий вид впливу на адресата (прямого або непрямого). Волевияв може бути прямим, непрямим і опосередкованим. Термін «імператив» вживаємо в широкому розумінні: значення спонування і всі мовні засоби його вираження. Граматичне ядро сфери імператива становить система наказового способу: парадигма дієслівних форм, які служать для спонування (*роби (-но), нехай робить (-ть), зробимо, давай (-те) робити, давай (-те) зробимо, будемо робити, давай будемо робити* та ін.). Периферія імператива — всі інші способи наказів: наприклад, інфінітив, прислівник, іменник, вигук тощо, напр.: *Україна для українців, і доки хоч один ворог — чужинець лишиться на нашій території, ми не маємо права покласти оружжя. Вперед! Бо нам ні на кого надіятися і нічого озиратися назад* (Країна. — 2017. — № 3. — С. 51); *У ніч перед звільненням було жакливо. А в мене вже апатія, ми з дружиною вирішили: як судилося, так і буде. Над будинком літали червоні ракети, бахкали танки, щось стріляло та вибухало. А зранку на головній площі зібралася купа військових. Ця колона на кілька кілометрів поїхала в бік Донецька... А потім я побачив військову техніку з українськими прапорами. І автоматників під кожним кущем біля виконкому. Повісили прапор. Аж раптом: «По машинах!» І всі поїхали... (tyzhden.ua, 03.04.2017).*

Імператив — це мовна підсистема зі своєю парадигмою форм, лексико-стилістичними властивостями її елементів, що має специфічну функціональну спрямованість. У мовній системі імператив протиставлений за структурно-семантичними і функціональними ознаками індикативу і кон'юнктиву. Щодо транспозиції імператива, то під нею розуміємо переносне вживання граматичної форми, тобто вживання імператива в невластивій йому семантичній функції. Про транс-

позиції імператива йдеться в тих випадках, коли форма наказового способу вжита позамовною ситуацією прямого звернення. Можна виділити два різновиди транспозиції імператива:

— перехідні (від прямого вживання до переносного) випадки, коли усунуто одного з учасників діалогу;

— випадки, коли усунуто обох учасників діалогу.

З перехідних випадків від прямого вживання до переносного можна виділити такі:

— із ситуації прямого звернення адресат видалений не повністю, тобто відсутній прямий, конкретний адресат, але є адресат узагальнений. У цьому випадку немає конкретної імперативної ситуації, наявна узагальнена ситуація. Імператив виражає спонування до дії, виконання якої необхідно й доцільно в якихось типових і певних ситуаціях, напр.: *Найкращу пораду дав дід: ніколи нічого не проси* (Країна. — 2017. — № 15. — С. 24). Такого роду узагальнення спостерігаємо в прислів'ях, напр.: *Відкрита і чиста душа керується правилом: «Стався до інших так, як хочеш, аби ставилися до тебе»* (Журналіст України. — 2015. — № 2. — С. 40); *Потім і християнство успадкувало цю тезу: **любить** ворогів ваших, **не противтеся** злу насильством тощо. Отже, у ніциеанській термінології прагнення до панування розглядається дво-яко: як активна (безпосередність, спонтанність) і реактивна (мстива реакція через безсилля, реалізована в яві) складові* (Український тиждень. — 2015. — № 41. — С. 41);

— близькі до вищеназваних випадків висловлення імперативного різновиду повчання, рекомендації, ускладнені відтінком повинності, напр.: *Сподівайся на краще, **готуйся** до гіршого. Це завжди далекоглядна максима в безпековій політиці. Але перші нестримні дні Дональда Трампа на посаді зміщують фокус. Діапазон негативних наслідків від них розширюється. І ймовірність, що ці наслідки будуть, дедалі більша»* (tyzhden.ua, 02.02.2017);

— спонування відносить мовця, що мислить себе адресатом дії, тобто звертається до себе як до другої особи, до співрозмовника. У цьому випадку спостерігаємо зрушення в бік переносного вживання. Дія, виражена імперативом, сприймається як важко здійснювана, майже неможлива. Для вираження цього випадку вживають конструкцію «спробуй + імператив» або «спробуйте + інфінітив», напр.: *Але **спробуйте довести це суддям!** У разі заперечень хоча б з однієї сторони проти зйомки суд практично завжди ніякі зйомки не дозволяє* (Журналіст України. — 2015. — № 1. — С. 37);

— відтінку необхідності набуває спонування при зверненні мовця до невизначеного щодо особи суб'єкта, напр.: *Автобуси в нас — суцільний жах. Високі сходинки. Страшно уявити, як тебе*

ними тягтнуть. Зрозуміло, якщо затягли, то сиди й не рухайся, не мрій про туалет, чисте повітря, а тільки й думай, як вилізеш звідти. Українські водії майже ніколи не допомагають (tyzhden.ua, 03.04.2016). Особливість цього відтинку полягає в тому, що тут можлива підстановка. Конструкція «тільки + імператив» може бути замінена конструкцією «потрібно + інфінітив». Пор.: *тільки думай і потрібно думати*.

Щодо омонімічних випадків із формами імператива на кшталт «а він і повернися», які В.В. Виноградов називає минулим часом «миттєво-довільної дії» [4, 349], визначаючи їх як «ембріон» особливого способу «волюнтатива» [4, 351], то

видається правомірним винести форми такого типу за межі системи граматичної категорії способу, вважаючи їх одним із дієслівних засобів вираження периферії модальності [1, 122]. О.В. Ісаченко пропонує назвати цю стилістичну фігуру («а він мене візьми та укуси») драматичним імперативом, який надає висловленням особливої драматичності й динамічності [9, 14].

Отже, слід зазначити, що висвітлені в статті положення, на наш погляд, є перспективними у галузі мовознавства. Можливості для розвідок створює актуальний для аналізу імперативних висловлень підхід із використанням досліджень граматики апеляції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А.В. Структура императивной ситуации (на материале русского языка). Функционально-типологические аспекты анализа императива / А.В. Бондарко. — М. : Наука, 1990. — Ч. 2. — С. 4–9.
2. Безпояско О.К. Грамматика української мови. Морфологія : підручник / О.К. Безпояско, К.Г. Городенська, В.М. Русанівський. — К. : Либідь, 1993. — С. 222–227.
3. Грабье В. Семантика русского императива / В. Грабье // Сопоставительное изучение грамматики и лексики русского языка с чешским языком и другими славянскими языками. — М. : Изд-во МГУ, 1983. — С. 105–128.
4. Грамматика русского языка / под ред. В.В. Виноградова. — Т. 1, ч. 1. — М. : Изд-во АН СССР, 1954. — 444 с.
5. Грамматика современного русского литературного языка / под ред. Н.Ю. Шведовой. — М. : Наука, 1970. — 767 с.
6. Гусев В.Ю. Типология специализированных глагольных форм императива : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Гусев В.Ю. — М., 2005. — 296 с.
7. Ермолаева Л.С. Типология системы наклонений в современных германских языках / Л.С. Ермолаева // Вопросы языкознания. — 1977. — № 4. — С. 96–106.
8. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української мови. Ч. I / М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик. — 3-те вид. — К. : Рад. шк., 1965. — С. 373–377.
9. Ісаченко А.В. К вопросу об императиве в русском языке / А.В. Ісаченко // Русский язык в школе. — 1957. — № 6. — С. 7–14.
10. Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення / О.С. Мельничук. — К. : Наук. думка, 1966. — С. 71–77.
11. Перцов Н.В. Инварианты в русском словоизменении / Н.В. Перцов. — М. : Языки русской культуры, 2001. — С. 221–244.
12. Русанівський В.М. Структура українського дієслова / В.М. Русанівський. — К. : Наукова думка, 1971. — С. 263–272.
13. Русская грамматика : в 2 т. / Шведова Н.Ю. (глав. ред.). — М. : Наука, 1980. — Т. I. — С. 620–622.
14. Храковский В.С. Семантика и типология императива: русский императив / В.С. Храковский, А.П. Володин. — М. : Наука, 1986. — С. 226–246.
15. Штелинг Д.А. О грамматическом статусе повелительного наклонения / Д.А. Штелинг // Известия АН СССР. — 1982. — Т. 41. — № 3. — С. 266–271. — (Серия литературы и языка).

REFERENCES

1. Bondarko A.V. (1990). Struktura imperativnoi situatsii (na materiale russkogo yazyka) [The Structure of the Imperative Situation (based in Russian language)]. *Funktsionalno-tipologicheskie aspekty analiza imperativa*, 2, 4–9.
2. Bezpoiasko, O.K., Horodenska, K.H., & Rusanivskyi, V.M. (1993). *Hramatyka ukrainskoi movy. Morfolohiia* [Grammar of the Ukrainian Language. Morphology]. K., Lybid, pp. 222, 227.
3. Grabe, V. (1983). *Semantika russkogo imperativa* [The Semantics of Russian Imperative]. *Sopostavitelnoe izuchenie grammatiki i leksiki russkogo yazyka s cheshskim yazykom i drugimi slavianskimi yazykami*, 105–128.

4. Vinogradova, V.V. (Ed.). (1954). *Grammatika russkogo yazyka* [Grammar of Russian Language]. Moscow, Izd-vo AN SSSR, Vol. 1, Ch. 1, 444 p.
5. Shvedova, N.Yu. (1970). *Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka* [Grammar of Modern Russian Literary Language]. Moscow, Nauka, 767 p.
6. Gusev, V.Yu. (2005). *Tipologiiia spetsializirovannykh glagolnykh form imperativa* [Typology of Specialized Verbal Imperative Forms]. Dissertation, Moscow, 296 p.
7. Yermolaeva, L.S. (1977). *Tipologiiia sistemy naklonenii v sovremennykh germanskikh yazykakh* [Typology of the Mood System in Modern Germanic Languages]. *Voprosy yazykoznaniiia*, 4, 96–106.
8. Zhovtobriukh, M.A., & Kulyk, B.M. (1965). *Kurs suchasnoi ukrainskoi movy* [A Course of Modern Ukrainian Language]. Ch. 1, 3rd ed. K., Radianska shkola, pp. 373–377.
9. Isachenko, A.V. (1957). *K voprosu ob imperative v russkom yazyke* [To the Question of the Imperative in Russian Language]. *Russkii yazyk v shkole*, 6, 7–14.
10. Melnychuk, O.S. (1966). *Rozvytok struktury slovianskoho rechennia* [The Development of the Structure of the Slavic Sentence]. Kyiv, Naukova Dumka, pp. 71–77.
11. Pertsov, N.V. (2001). *Invarianty v russkom slovoizmenenii* [Invariants in the Russian Inflection]. (pp. 221–244.). Moscow, *Yazyki russkoi kultury*, pp. 221–244.
12. Rusanivskiy, V.M. (1971). *Struktura ukrainskoho diieslova* [The structure of the Ukrainian Verb]. AN Ukrainkoi RSR, Instytut Movoznavstva im. O.O. Potebni. Kyiv, Naukova dumka, pp. 263–264, 265, 272.
13. Shvedova, N.Yu. (Ed.). (1980). *Russkaia grammatika* [Russian Grammar]. Moscow, Nauka, Vol.1, pp. 620–622.
14. Hrakovskiy, V.S., & Volodin, A.P. (1986). *Semantika i tipologiiia imperativa: russkii imperativ* [Semantics and Typology of Imperative: Russian Imperative]. Moscow, Nauka, p. 226–246.
15. Shteling, D.A. (1982). *O grammaticheskom statuse povelitelnogo nakloneniya* [On the Grammatical Status of the Imperative]. *Izvestiia AN SSSR, Seriiia literatury i yazyka*, Vol. 41, 3, 266–271.